

Leonardo Da Vinci Project „Bricklayer“

TRANSNATIONALE SYNTHESE VAN KWALIFICATIES VOOR METSELAARS

Michaela Brockmann

Linda Clarke

Christopher Winch

1. Inleiding

Dit rapport doet aanbevelingen voor de ontwikkeling van een gemeenschappelijk kader voor het vergelijken van kwalificaties van metselaars ten behoeve van het Europees Kwalificatiekader (EKK). Het is gebaseerd op nationale rapporten over het metselaarsberoep in België, Denemarken, Engeland, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland en Polen. Het evalueert manieren voor het op een lijn brengen van de kennis, vaardigheden en competenties van de metselaarskwalificaties met het EKK, met sectorale kaders en waar mogelijk met nationale kwalificatiekaders (NKK's). In het eerste deel van het rapport worden de belangrijkste kenmerken van de metselaarskwalificaties in de acht landen samengevat. Vervolgens worden de structuur en de doelstellingen van het EKK besproken. De organisatie van de NKK's in de respectievelijke landen wordt beschreven. Ook worden het voorgestelde sectorale kwalificatiekader (SKK) voor de bouwsector en het belang daarvan voor de vergelijking van de metselaarskwalificaties onderzocht. Tot slot komen de problemen bij vergelijking en de grensoverschrijdende erkenning van kwalificaties aan bod, inclusief de oprichting van "Zones of Mutual Trust" (ZMT's; "zones van wederzijds vertrouwen") rekeninghoudend met de overeenkomsten en verschillen tussen de kwalificaties in de acht landen.

Dit rapport moet worden gelezen in het licht van de vooruitzichten van de Europese bouwnijverheid in de komende tien jaar. Over het algemeen voorziet men dat de werkgelegenheid in de sector vrij stabiel zal blijven. Het voorspellen van de vereiste bekwaamheidsniveaus is echter veel moeilijker, niet het minst omdat kwalificaties vaak worden gebruikt (cf. het Cedefop-verslag (2010, p. 54) en EU 2010a) als bewijs van kennis (of "skills" in de gebruikelijke, enigszins misleidende terminologie). Dit is een probleem, omdat iemands kwalificaties zich kunnen ontwikkelen, onafhankelijk van een stijging of daling in de vraag naar kennis. Een ander probleem is de beleidsoriëntatie in de Europese Unie (EU) waarin erkenning van op basis van werk verkregen leerervaringen wordt aangemoedigd (EU 2010b, c). Maar tijdens de beroepsuitoefening verworven kennis kan men moeilijk in termen van kwalificaties uitdrukken, als kwalificaties worden toegekend op basis van door ervaring verworven kennis. Het rapport "Future Qualifications and Skills Needs in the Construction Sector" ("Toekomstige vereiste kwalificaties en vaardigheden in de bouwsector") geeft echter een belangrijke aanwijzing over de aard van de toekomstige vraag en stelt dat er een toenemende behoefte zal zijn aan plannings- en

managementvaardigheden, "meer zichzelf managen met zichzelf organiserende ploegen van werknemers met een grotere zelfstandigheid bij de uitvoering van de taken" en samenwerking met anderen om de doelstellingen te bereiken (DTI 2008, p. 23).

Er zijn aanzienlijke verschillen tussen de kwalificaties van metselaars in de acht onderzochte landen. Het EKK deelt alle kwalificaties in op basis van kennis, vaardigheden (of het ruimere begrip "knowhow") en zelfstandigheid/verantwoordelijkheid. Dit kader moet aan de sectorale en beroepsgebonden karakteristieken worden aangepast om ook zinvolle metselaarskwalificaties op te leveren, een vergelijking tussen de landen mogelijk te maken en de onderlinge erkenning mogelijk te maken van de kwalificaties zelf en de op een bepaald terrein opgedane ervaringen (EU 2010b).

Uit de vergelijking van de metselaarskwalificaties in de acht landen – in het bijzonder de uitgeoefende manuele en niet-manuele activiteiten - blijkt welke bouwactiviteiten door de respectieve nationale kwalificaties worden beschreven, alsook de aard van de uitgevoerde en op vaardigheden gebaseerde activiteiten, transversale bekwaamheden zoals planning en communicatie en - last but not least - de vereiste projectbeheersvaardigheden.¹ De door Cedefop uitgevoerde studie (2010, p. 14) voorspelt een toenemende nadruk op transversale bekwaamheden (zoals planning, communicatie en coördinatie) tussen 2010 en 2020.

Taken zoals planning, coördinatie en evaluatie komen op verschillende manier tot uiting en kunnen niet aan één enkele specifieke taak worden toegewezen (Ryle 1979). In het kader van deze studie zijn ze belangrijk om te begrijpen in welke mate de metselaars onafhankelijk kunnen werken en bijgevolg om te begrijpen in welke mate de metselaars op de werkplek onder toezicht moeten staan. Tabel 1 geeft een overzicht van het takenpakket van de metslaar in de acht onderzochte landen.

Tabel 1: Omvang van het takenpakket van metselaars in acht landen

Land	Subsectoren	Manueel	Niet-manueel
Denemarken	Nieuwbouw Stadsvernieuwing Renovatie Reparatie/onderhoud Grote bouwprojecten (met geprefabriceerd bouw materiaal)	Leggen van stenen en blokken Bevloeren, betegelen Dakwerken Voegen Bepleisteren Gevelbekleding Steigerbouw Isolatiwerkzaamheden Timmerwerk	Planning Kwaliteitscontrole Communicatie met klanten Toepassing van veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Werken op basis van technische tekeningen Samenwerken met andere actoren op de bouwplaats / in de bedrijfstaking
België	Huizenbouw Bouw van commerciële gebouwen Renovatie Reparatie/onderhoud	Bouwwerkzaamheden met gebruik van stenen, blokken en beton Pleisterwerken Loodgieterswerk Bekisten Betegelen Steigerbouw Voegen Verlijmen Gevel Isolatiwerkzaamheden Houtbewerking Rijden	Werk plannen, inclusief materialen bestellen, geschiktheid van materialen beoordelen, technische tekeningen lezen en voorbereiden, contact opnemen met leveranciers Toepassing van en controle op veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Kwaliteitscontrole, inclusief de naleving van deadlines, het overmaken van verzoeken van de klanten, het omgaan met arbeidsvergunningen Communicatie met klanten, aannemers en collega's-werknemers
Polen	Huizenbouw Bouw van commerciële gebouwen Renovatie Reparatie/onderhoud	Metselwerken Pleisterwerken Afbouw en afwerking Bevloeren, betegelen Steenhouwerswerk Beton maken Timmerwerk Toezicht Verbinden Afvoerbuizen en lateien maken Bekisten Isolatiwerkzaamheden Bekleden	Werk plannen, inclusief beoordeling van geschiktheid van materialen, inrichting Toepassing van en controle op veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Kwaliteitscontrole Communicatie met collega's-werknemers, klanten en aannemers (niveau 3) Opleiding collega's-werknemers (niveau 3)

Duitsland	Huizenbouw Bouw van commerciële gebouwen Renovatie Reparatie/onderhoud	Bouwwerkzaamheden met gebruik van stenen, blokken en beton Pleisterwerken Afwerking Bekisten Isolatiwerkzaamheden Steigerbouw Ook: Grondwerken	Planning Kwaliteitscontrole Communicatie met klanten Contracten aangaan en de werkzaamheden uitvoeren Inrichting Beoordeling en selectie van materialen Technische tekeningen lezen en voorbereiden Meten Toepassing van veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Werken op basis van technische tekeningen Samenwerken met andere actoren op de bouwplaats / in de bedrijfstak
Frankrijk	Huizenbouw Bouw van commerciële gebouwen Renovatie Reparatie/onderhoud	bouwwerkzaamheden met gebruik van stenen, blokken, beton en geprefabriceerde bouwmaterialen Bepleisteren Steigerbouw Bekisten Beton maken Buizen installeren	Werk plannen, inclusief zorgen voor beschikbaarheid van materialen, contact opnemen met leveranciers, toezicht en inrichting, voorbereiden en lezen van technische tekeningen Toepassing van en controle op veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Kwaliteitscontrole Verwerking van bouwafval Communicatie met klanten, aannemers en collega's-werknemers
Nederland	Huizenbouw Bouw van commerciële gebouwen Reparatie/onderhoud Herstel en Restauratie – (gespecialiseerde kwalificatie niveau 3)	Bouwwerkzaamheden met gebruik van stenen, blokken en beton Voegen Isolatiwerkzaamheden Verlijmen Betonwerkzaamheden, Herstelwerkzaamheden en organiseren van, metselpoegen (gespecialiseerde kwalificaties niveau 3)	Werkzaamheden plannen en voorbereiden, inclusief het werken op basis van technische tekeningen Toepassing van en controle op veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Communicatie en samenwerking met collega's-werknemers Op niveau 3: Instrueren van leden van metselploegen Kwaliteitscontrole Overleg met derden Toezicht op de voortgang Rapportage aan het management van het bedrijf
Italië	Huizenbouw, onderhoud en renovatie Grondwerken,	Metselaarswerk (pijlers, zuilen, bogen, metselwerk, speciale coatings, balustrades, tongewelven, overkappingen, koepelgewelven, gotische gewelven, trappen, stenen bogen, marmer, tegels), installatie van vensterbanken en raamposten, installatie van trapeuningen, relingen en balustrades, zowel in steen als in ijzer	Onduidelijk
Engeland	Huizenbouw Bouw van commerciële gebouwen Renovatie Reparatie/onderhoud	Bouwwerkzaamheden met gebruik van stenen en blokken Hulpmiddelen voor vervoer en hantering	Organisatie Werken op basis van technische tekeningen Selectie van materialen, componenten en uitrusting Toepassing van veiligheids- en gezondheidsvoorschriften Naleven van efficiënt arbeidsmethoden Communicatie met collega's-werknemers

De landen vertonen een sterke gelijkheid als het over de betrokken subsectoren gaat. In de meeste landen hebben de metselaars een ruim takenpakket. Ook op het vlak van niet-manuele taken zijn er veel gelijkheden, met uitzondering van Engeland en Italië (waar de situatie – op landniveau - onduidelijk is).

Op het vlak van de vereiste kennis is de situatie ingewikkelder (cf. tabel 2):

- Met uitzondering van Engeland en Italië zijn er elementen van algemene vorming in alle kwalificaties.
- Denemarken is het enige land waarin de kwalificatie een aanzienlijke kennis van de bedrijfstak voorschrijft. De meeste landen beperken zich tot hooguit bedrijfstakgebonden informatie over veiligheid en gezondheid en andere wettelijke voorschriften.
- Kennis over het beroep/de beroepsgroep is belangrijk (afgezien van detailverschillen tussen landen) in alle landen behalve in Engeland, Italië en Nederland, waarbij er signalen zijn dat in Engeland het curriculum van de metselaarsopleiding wordt ingeperkt.

Tabel 2: Soorten kennis en omvang van de kennis

	Algemene vorming en professionele specialisatie	Bedrijfstak	Beroepskennis (omvang)
Duitsland	Duitse taal Economie Sociale wetenschappen Wiskunde Technisch tekenen	Arbeidsrecht Veiligheid en gezondheid Milieubescherming	Aannemen van opdrachten; toezicht op de werkzaamheden; werkplanning en werkschema; inrichting, beveiliging en opruiming van bouwplaatsen; controle op, opslag van, selectie van materialen; tekeningen lezen en toepassen, tekeningen maken; uitvoeren van metingen; systeem voor kwaliteitsborging en rapportering; houten bouwcomponenten maken; beton; isolatie, bepleisteringswerken, bevloering van gebouwen, betegeling, bouwen van droge constructie zonder mortel; inrichting van bouwputten en greppels, wegebouw, watervoorziening en riolering.
Denemarken	Deense taal Sociale wetenschappen ICT Wiskunde Technisch tekenen	Arbeidsmilieu Materialen Ontwerp Ondernemerschap en innovatie Productontwikkeling en dienstverlening	Betegelen; bevloeren; tekeningen voorbereiden en op tekeningen werken; hanteren van materialen en werktuigen; metselen en oppervlaktebehandeling; wiskundige berekeningen; steigerbouw; werkplanning, inclusief contact en overleg met klanten; samenwerken met andere actoren in het arbeidsproces; ontwerpconcepten; veiligheid en gezondheid; isolatiewerkzaamheden; metselwerken; bedaking; projecten voor planning, organisatie en kwaliteitsborging.
België	Moedertaal Wiskunde Technisch tekenen	Ja	Elementair metselwerk; fundering op staal; bovengronds metselwerk; elementaire betonconstructies; funderingswerken en riolering; gevel; betonconstructies.
Polen	Economie Sociale wetenschappen Elementaire ICT Wiskunde Poolse taal Technisch tekenen	Arbeidsrecht Veiligheid en gezondheid Materialen Ondernemerschap	Organisatie en planning van het werk; materialen, werktuigen en uitrusting; grondwerken; stenen muren; plafonds, lateien en kroonlijsten; timmer- en ijzerwerk; beton maken; pleisterwerken; voegen; reparaties; sloopwerkzaamheden
Nederland	Nederlandse taal Engelse taal Rekenen/Wiskunde	Veiligheid en gezondheid	Niet gespecificeerd in het kwalificatiedossier: - Kennis in en vaardigheden met gereedschappen en hulpmiddelen ten behoeve van het bewerken en verwerken van materialen voor de realisatie van (complex), metselwerk, herstel en restauratiewerk en lijmwerk - Bouwplaatsorganisatie/Werkplannen KAM (Kwaliteit, veiligheid en gezondheid en Milieu), Materiaal-kennis, Mondelinge communicatie, Planning, Schriftelijke communicatie
Frankrijk	Franse taal Een vreemde taal Geschiedenis Aardrijkskunde Burgerschapskunde Sport Technisch tekenen	Arbeidsrecht Veiligheid en gezondheid	Vorbereiding van het werk; organisatie van de werkplek; installeren van een structuur; verwerking van bouwafval; steigerbouw; schaalconstructie met blokken en stenen; metselwerk; wapeningen; bekisten; beton; componenten; bepleisteren en waterdicht maken; buizen en leidingen; uitrusting in goede staat houden; informatie-uitwisseling
Engeland	Functionele vaardigheden (lezen en schrijven, rekenen, ICT)	Veiligheid en gezondheid Milieubescherming	Leggen van stenen: naleven van algemene veiligheid op de bouwplaats; naleven van efficiënte werkplekpraktijken; hulpmiddelen voor vervoer en hantering; oprichting van een metselwerkstructuur; organisatie van een metselwerkstructuur
Italië	Italiaanse taal, Italiaanse en EU-voorschriften ICT	Veiligheid en gezondheid	Varieert naargelang van de regio

In het beheer van de kwalificaties van metselaars (cf. tabel 3) vallen zowel duidelijke overeenkomsten als verschillen op die voor het uitwerken van een gemeenschappelijk kader relevant zijn:

- Deelname van sociale partners aan het ontwikkelen en beheer van kwalificaties in alle landen behalve in Engeland en Polen.
- Het fenomeen van overheidsfinanciering of financiering door bijdragen van derden in alle landen.
- Een beroepsgerichte arbeidsmarkt voor metselaars in alle landen behalve in Engeland en Italië en in zekere mate in Frankrijk en Nederland.

Tabel 3: Structuren voor het beheer van de kwalificaties

	Geregeld door sociale partners / werkgevers	Financiering	Op nationaal niveau / op regionaal niveau	Verantwoordelijk voor het vastleggen van de kwalificaties	Opleidingsmodel (traditionele arbeidsmarkt, OLM) tegenover productiemodel (intermediaire arbeidsmarkt, ILM)	Ambacht of handwerk tegenover bedrijfstak	Rol van de overheid
Denemarken	Sociale partners	Overheid + heffing/toelage	Op nationaal niveau	Handelscommissies van de sociale partners	OLM/bedrijfstak	Ja	Bevestiging
België	Sociale partners	Overheid + heffing/toelage	Belangrijk gewestelijk (regionaal) aandeel	VLOR ¹ + sociale partners	OLM	Nee	Werkt richtlijnen uit
Duitsland	Sociale partners	Overheid + heffing/toelage	Belangrijk regionaal aandeel	BIBB ² + sociale partners	OLM	Ja	Rechts-bevoegdheid en toezicht
Nederland	Sociale partners	Overheid + heffing/toelage	Op nationaal niveau	Sociale partners	Gemengd	Nee	Legt voorschriften en procedures vast
Polen	Regering	Overheid + opleidingsfonds	Op nationaal niveau	Regering	OLM	Nee	Rechts-bevoegdheid en toezicht
Frankrijk	Sociale partners	Overheid + heffing	Op nationaal niveau	CPC ³ + sociale partners	OLM	Nee	Rechts-bevoegdheid en toezicht
Engeland	Werkgevers	Overheid + heffing/toelage	Op nationaal niveau	Werkgevers / beroepsverenigingen	Bedrijfstak / ILM	Nee	Overheersing van quasi-autonome niet-gouvernementele organisaties
Italië	Sociale partners en regio's	Paritaire fondsen	op regionaal niveau	Regionaal door middel van stages	ILM	Ja + coöperaties en KMB	Algemene aanpak, minimaal

Per land kan de situatie ten aanzien van de beroepsopleidings- en beroepsonderwijsvoorzieningen als volgt worden samengevat:

Polen valt op omdat gebruikelijk is dat de opleiding plaatsvindt in een driejarige beroepsopleiding die een combinatie van lessen op school en praktische werkervaring inhoudt. De studierichting is ruim opgevat en omvat een aanzienlijk schoolgericht aandeel. Ook in **België** volgt 40% van de leerlingen op een of andere manier een voltijdse beroepsopleiding in een school, terwijl de andere 40% via een praktijkgerichte (duale) opleiding of praktijkstage het vak leert. De schoolse opleiding leidt na vier jaar naar een zeer ruime kwalificatie (metselaar, bekister en betonvlechter). Toch is de opleiding volledig modulair en kunnen de leerlingen ook voor enkel de metselaarskwalificatie kiezen. De praktijkgerichte opleiding duurt drie jaar en wordt met een metselaarskwalificatie afgesloten.

¹ VLOR = Vlaamse Onderwijsraad

² BIBB = Bundesinstitut für Berufsbildung

³ CPC = Commission nationale de la certification professionnelle

In **Nederland** maakt de beroepsopleiding voor metselaars deel uit van een uitgebreid stelsel van beroepsopleidingen op middelbaar niveau. Beroepskwalificaties kunnen zowel op een schoolse opleiding (met een beperkte praktijkstage) school als via een combinatie van leren en werken worden verworven. Gebruikelijk is dat metselaars worden opgeleid via de praktijkgerichte route. De meeste metselaars volgen een opleiding die twee jaar duurt en in het kwalificatiekader van het middelbaar beroepsonderwijs op niveau 2 is geplaatst (het NKK is nog in ontwikkeling).

In **Frankrijk** is de gebruikelijke opleiding, het CAP (*Certificat d'aptitude professionnel*), in het onderwijssysteem geïntegreerd. Ze duurt twee tot drie jaar en praktijkstages vormen de hoofdmoot van de opleiding (75% van die stages vindt bij een specifieke werkgever plaats, 25% in een beroepsopleidingscentrum). De metselaarskwalificatie beantwoordt aan niveau 3 in het Franse NKK.

De **Duitse** opleiding tot metselaar duurt drie jaar. Tijdens het eerste jaar omvat de beroepsopleiding de hele bouwnijverheid. In het tweede jaar specialiseren de leerlingen/stagiairs zich in een van de drie onderdelen van de bouwnijverheid (bouw, civiele techniek, afwerking). Op die manier verwerven ze een kwalificatie als algemene bouwarbeider. Enkel in het derde jaar kunnen ze zich tot metselaar specialiseren. De beroepsopleiding gebeurt grotendeels op de bouwplaats (4 dagen per week) en deels op school (1 dag per week). De leerlingen volgen een deel van hun opleiding (in totaal tot 37 weken) in een beroepsopleidingscentrum dat door middel van een bedrijfstakheffing worden gefinancierd.

In **Denemarken** ligt de nadruk - in tegenstelling tot het Duitse systeem - meer op de beroepsopleiding op school. In het begin van de opleiding volgt de leerling ten minste 20 weken lessen in de beroepsopleidingsschool. Daarna worden praktijkstages gevolgd. De opleiding duurt drie jaar en acht maanden. Ze bestaat uit twee fasen: Na 2½ jaar kunnen de leerlingen zich als tegelzetter kwalificeren; na de volledige opleiding (3½ jaar) kunnen ze een metselaarskwalificatie verwerven.

De metselaarsopleiding in **Engeland** wordt gedomineerd door informeel on-the-job leren. In de praktijk verworven vaardigheden worden door assessment op de werkplek erkend. Het "apprenticeship", dat gewoonlijk twee jaar duurt, leidt op tot een NVQ (National Vocational Qualification, Nationale Beroepsopleidingskwalificatie), dat op praktijkervaring is gebaseerd, het Construction Diploma (bouwdiploma, het technische en theoretische onderdeel) en de zogenaamde "functional skills" (functionele vaardigheden). Deze onderdelen zijn beperkt van opzet en nauwelijks onderling geïntegreerd.

Door gebrek aan praktijkplaatsen wordt de beroepsopleiding van metselaars steeds schoolser; leerlingen volgen cursussen om diploma's te behalen. Voorts worden beroepsopleidingen in de bouw gekenmerkt door een sterke afbakening van de verschillende bouwberoepen en een gemeenschappelijke grondslag ontbreekt. De overheersende metselaarskwalificatie beantwoordt aan het Engelse NVQ-niveau 2.

In **Italië** verloopt de meest gebruikelijke beroepsopleiding tot metselaar via praktijkstages (met een systeem voor jongeren vanaf 15 jaar en een "beroepsstage". Doorgaans gevolgd door jongeren van 18 tot 19 jaar. Men kent informele beroepsopleidingen een geringe betekenis toe. Weinig leerlingen volgen deze praktijkstages, al neemt hun aantal toe. De inhoud en de structuur van de stages worden grotendeels in regionale collectieve arbeidsovereenkomsten vastgelegd.

2. Samenvatting van de beroepsopleiding tot metselaar in de onderzochte landen: drie typegevallen

In de acht onderzochte landen kunnen we drie beroepsopleidingsmodellen met verschillende metselaarskwalificaties onderscheiden. Er zijn verschillen in de organisatie van de bedrijfstak en het beroep, er zijn beperkte en ruime takenpakketten, en verschillen in de opzet van de beroepsopleidingen (cf. tabel 4). Ondanks die verschillen doet de arbeidsmobiliteit in de Europese bouwnijverheid vermoeden dat de werkzoekende metselaars toch een zekere kennis van lokale kwalificaties hebben en dat veel metselaars in hun beroepspraktijk veel ervaringen verwerven die tot nu toe maar beperkt formeel worden erkend.

Tabel 4: Vergelijking van beroepsopleiding en -onderwijs voor metselaars in een notendop

	Ruim opgevatte studierichting	Algemene en staatsburgerlijke vorming	Vermogen tot project-beheer	Schoolse opleiding	Duale opleiding in school en praktijk	Leren in een beperkte praktijkstage	Sociale partners
België G3	√	√	√	√	√		√
Denemarken G3	√	√	√	beperkte deelname	√	beperkte deelname	√
Engeland G1				dominante route	beperkte deelname (met beperkt scholings aandeel)	beperkte deelname	
Frankrijk G3	√	√	√	beperkte deelname	√		√
Duitsland G3	√	√	√	beperkte deelname	√		√
Italië G1	regionale verschillen					dominante route	
Nederland G3		√	√ enkel op niveau 3	beperkte deelname	√		√
Polen G2	√	√	√	√	minimaal traject		beperkt

Die verschillen beantwoorden aan de overheersende opleidingsvormen die men aantreft in:

Groep 1 - Engeland en Italië: In deze landen staat het metselaarsvak onder druk. Dat blijkt uit de lage waardering voor de beroepsopleiding, een tekort aan stageplaatsen, veranderingen in de omvang van het takenpakket, de beperkte integratie van het onderwijsproces, de aard van het sociale partnership, de beperkte omschrijving van competenties en het ontbreken van aandacht voor projectbeheer. In Italië vormen ook de grote verschillen in het statuut en de kwaliteit van de beroepsopleiding en het beroepsonderwijs tussen de regio's een ernstig probleem (DTI 2008, p. 29).

Groep 2 - Polen: Wordt algemeen beschouwd als een typisch voorbeeld van een schoolse beroepsopleiding, net als Frankrijk (maar ten aanzien van de opleiding tot metselaar geldt dat niet voor Frankrijk, omdat daar de duale route dominant is en de sociale partners een sterke rol spelen; daarom wordt Frankrijk bij Groep 3 ingedeeld). Deze groep wordt gekenmerkt door de holistisch begrip van kwalificaties en het opnemen van het vermogen tot projectbeheer in het competentiebeprip. In tegenstelling tot Frankrijk beschikt Polen niet over een goed ontwikkeld overlegstelsel met sociale partners waarin deze - met inbegrip van de vakbonden - een belangrijke rol in de organisatie en het beheer van de beroepsopleidingen spelen.

Groep 3 - België, Denemarken, Frankrijk, Duitsland en Nederland: Kennen een duaal beroepsopleidingstelsel (leren en werken), al kent men in België ook een schoolse beroepsopleiding waarbij de verantwoordelijkheid voor de organisatie berust bij de overheid, de werkgevers en de vakbonden. In deze landen hebben de beroepsopleidingen een uitgesproken eigen opleidingsidentiteit en -omvang en een duidelijke notie van beroepscompetenties. Leren gebeurt op de werkplek, in praktijkruimtes en in de klas. Frankrijk wordt bij deze groep ingedeeld, omdat het duale stelsel de overheersende beroepsopleidingsvorm voor metselaars is.

De opleidingstelsels van Groep 3 worden gekenmerkt door een ruim gedefinieerd takenpakket - zodat de opgeleide veel vaktechnische taken in de bouwnijverheid aan kan -, door hun aandacht voor algemene vorming en het ontwikkelen van vaardigheden voor projectbeheer. Er zijn weinig verschillen in technische taken tussen België, Denemarken en Duitsland; het takenpakket van de Nederlandse metselaar is beperkter en sluit nauwer aan bij dat in Engeland. De belangrijkste Nederlandse en Engelse kwalificatie voor metselaars worden daarom het best op EKK-niveau 2 gesitueerd.

3. De belangrijkste EKK-elementen inclusief weglatingen bij ontwerp

Het EKK werd in 2008 door het Europees Parlement goedgekeurd. Het vormt een "metakader" ter bevordering van een gemeenschappelijke terminologie en is een gemeenschappelijke referentie voor de vergelijking van kwalificaties in de lidstaten van de Europese Unie (EU) (Méhaut en Winch 2011). Het beantwoordt aan de algemene trend - die door internationale organisaties (in het bijzonder de OESO) wordt gesteund - om dergelijke kaders op nationaal en internationaal niveau te ontwikkelen. Het EKK is een uitvoerig kader dat de grenzen tussen de beroepsopleiding en de algemene vorming wil overstijgen en op die manier aan de doelstellingen van het Europees beleid wil beantwoorden. Het EKK past zich ook helemaal in het Europees beleid voor levenslang leren en beroepsopleiding in, daarbij zonder onderscheid rekening houdend met de kwalificaties verworven met initieel of gewoon onderwijs enerzijds en voortgezet onderwijs of bij- en nascholing anderzijds. In navolging van de Europese terminologie en aanbevelingen gaat het EKK nog verder, door naar kwalificaties te streven die kennis erkennen die verworven zijn via "formele", "informele" en "niet-formele" onderwijsprocessen. Daartoe, en ook door het mislukken van vorige Europese pogingen om een systeem van equivalente kwalificaties op te zetten, is het EKK gebaseerd op leerresultaten of leeropbrengsten. Het maakt een eind aan de input-output-aanpak (dat opleidingen classificeert op basis van de duur van een opleiding, het aantal uren beroepsopleiding en -onderwijs (input) en -bijvoorbeeld - een examenpaspoort waarin het kennisniveau wordt aangegeven (output)).

Tabel 5 laat zien dat de ontwerpkenmerken van het EKK bedoeld zijn om twee expliciete doelstellingen te bereiken.

1. "Horizontale" vergelijkbaarheid van kwalificatieniveaus tussen landen, die naar verluidt vereist zijn voor de mobiliteit van leerlingen en de arbeidsmarktmobiliteit in Europa en als uitgangsbasis dienen voor ECVET, het Europees systeem van studiepuntenoverdracht voor beroepsopleiding en -onderwijs.
2. "Verticale" vergelijkbaarheid, die meer rekening houdt met de intranationale overwegingen op het vlak van levenslang leren en verticale routes van het ene kwalificatieniveau naar de andere (zoals in het Franse of Nederlandse systeem).

Een derde doelstelling van het EKK is eigenlijk geïmpliceerd en kijkt naar de positie "op de arbeidsmarkt", voorgesteld als een instrument voor de mobiliteit van werknemers en het vergemakkelijken van de vergelijking van kwalificaties en beroepsbekwaamheden. In dit verband worden "competenties" geformuleerd op basis van een concept van zelfstandigheid dat verwijst naar zelfstandigheid in het leerproces en ook zelfstandigheid in de beroepsuitoefening.

Tabel 5: Overzicht van het Europees Kwalificatiekader: cognitieve vaardigheden

Niveaus	Kennis	Vaardigheden	Competenties (zelfstandigheid en verantwoordelijkheid)
Niveau 1 (laagste)			
Niveau 2			
Niveau 3			
Niveau 4			
Niveau 5			
Niveau 6			
Niveau 7			
Niveau 8 (doctoraal)			

Het gaat om een "metakader" vanwege de volgende redenen:

- Verschillende NKK's kunnen worden vergeleken (uitgaande van een zekere flexibiliteit bij het taalgebruik);
- Alle kwalificaties kunnen worden opgenomen, ongeacht hun aard, doel en oorsprong;
- Het EKK mikt op de ontwikkeling van een beleid voor algemene vorming en beroepsopleiding, maar gaat verder en streeft naar de omzetting van het oude ideaal van "vrij verkeer van werknemers".

Hoe werkt het EKK?

Het EKK wil niet direct competenties certificeren, want het is een metakader en bijgevolg een indirect instrument voor de vergelijking van kwalificaties in verschillende landen. Als gecertificeerde leerervaringen als leerresultaten in een NKK kunnen worden gespecificeerd, moet het mogelijk zijn twee of meer kwalificaties op het EKK-rooster te leggen om na te gaan in hoeverre ze equivalent zijn. Als nationale kwalificaties op leerresultaten gebaseerd zijn en aan de structuur van het EKK beantwoorden, wordt vergelijken gemakkelijker. Maar het concept "leerresultaten" is problematisch omdat het op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd. Zoals toegepast in de NVQ's in Engeland bijvoorbeeld; als iemand de bekwaamheid heeft getoond bepaalde taken onder bepaalde werkomstandigheden uit te voeren, dan moet zijn/haar kwalificatie worden erkend, ongeacht de wijze waarop die vaardigheden zijn verworven - op de werkplek, in een oefenpraktijk of op school. Cruciaal is de set descriptoren die de door diploma's, getuigschriften of certificaten gewaarborgde competenties omschrijven. Deze omschrijving van "leerresultaten" is echter zeer specifiek en beantwoordt niet aan de ruimere betekenis die elders aan dit begrip wordt gegeven (Brockmann et al 2008a).

Het EKK en de NKK's zijn gelijkwaardig, omdat ze eenzelfde verticale en horizontale indeling van kwalificaties gebruiken op basis van cognitieve kenmerken (kolommen) en niveaus in een academische hiërarchie (rijen). Vergelijkingen tussen twee nationale kwalificaties worden gemaakt door het lokaliseren van twee of meer kwalificaties in de rijen van het EKK-rooster. Als de plaats in de rij overeenkomt met de nationale kwalificaties, gaat men ervan uit dat het kwalificatieniveau gelijkwaardig is (tabel 5). Op die manier maakt het EKK het mogelijk nationale kwalificatiekaders met elkaar te vergelijken.

Omdat het EKK kijkt naar leerresultaten, is het ook bedoeld om gecertificeerde leerresultaten te omvatten die door APEL (Accreditation of Prior and Experiential Learning = erkenning van in de praktijk verworven leerervaringen) - d.w.z. afwijkend van een formeel leerproces - en via onconventionele onderwijstrajecten zijn verworven. Het begrip "leerresultaten" wordt echter vaker als een "norm" gebruikt: een set criteria voor het vastleggen van voortgang in een studie en als grondslag voor de uitwerking van evaluatie-instrumenten om deze voorgang in beeld te brengen (Brockmann et al 2008a; Allais et al 2009). Deze instrumenten kunnen beoordelen in hoeverre een kandidaat die een studierichting volgt, aan de norm voldoet (Coles 2007).

Een meertalig concept - wat in de vertaling verloren kan gaan

Het EKK is in alle in de EU gebruikte talen beschikbaar. Dat zorgt voor vertaal- en interpretatieproblemen. In het Engels bijvoorbeeld worden de verticale onderverdelingen in "knowledge", "skill" en "competence" in de typische Engelse context begrepen en geïnterpreteerd. Het gevaar schuilt in het niet onderkennen van de verschillen in het interpreteren van de begrippen tussen de verschillende landen:

Knowledge: Het Engels maakt geen expliciet onderscheid tussen systematische en niet-systematische "knowledge", terwijl het Duits bijvoorbeeld een onderscheid maakt tussen "*Wissen*" (systematische kennis) en "*Kenntnis*" (niet-systematische kennis). Toch gebruikt men in de Duitse versie van het EKK "*Kenntnis*" voor "knowledge", ook al gebruikte het Duitse NKK het begrip "*Wissen*".

Skill: Het is algemeen bekend dat dit Engelse begrip zeer rekbaar is. Het vindt zijn oorsprong in het idee dat iemand in staat is een bepaalde taak uit te voeren en houdt geen rekening met de breedte van taken of met beroepsvaardigheid zoals in het Duits "*berufliche Handlungsfähigkeit*" of "occupational action capacity". Het Duits maakt ook onderscheid tussen een metabekwaamheid zoals de bekwaamheid om te plannen of te coördineren, die een "*Fähigkeit*" wordt genoemd, enerzijds en meer taakgebonden vaardigheden, die "*Fertigkeiten*" worden genoemd, anderzijds. De subtiliteiten van de diversiteit van "knowhow" - een geschiktere term dan "skill" - gaan verloren in de vertalingen van het EKK. Dit vormt een belangrijk probleem, want de voor de bouwvakkers in de komende tien jaar voorspelde bekwaamheden hebben uitgerekend betrekking op het feit dat deze zich niet beperken tot bepaalde discrete taken ("skills") maar op een brede waaier van activiteiten die nodig zijn voor de geslaagde uitvoering van een project ("*Fähigkeiten*") (DT2008, p. 23).

Competence is de ingewikkeldste term en leidt het meest tot verwarring. Het EKK wordt af en toe beschreven als een "kader van competenties" (EU 2010c), maar de houder van een kwalificatie moet bepaalde - meer of minder geïntegreerd – gedrag in de drie kolommen van tabel 5 kunnen aantonen. Op die manier bewijst hij dat hij leerresultaten verworven die betrekking hebben op kennis, vaardigheden, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. De Engelse term "competence" en de navenante termen in de andere talen - bijvoorbeeld "*Kompetenz*" in het Duits en "*compétence*" in het Frans - hebben een sterk omlijnde betekening in de context van beroepsopleidingen. De Engelse term verwijst bijvoorbeeld naar het op een zeker niveau verwerven van een vaardigheid of reeks van vaardigheden. In het Engels verwijst de term niet naar persoonlijke zelfstandigheid of iemands oordeelsvermogen die systematisch – via onderwijs – kunnen worden ontwikkeld, concepten die wel in het Nederlandse, Franse en Duitse begrip van competenties zijn begrepen (Winch 2011; Brockmann et al 2008b; Brockmann et al 2008c).

Meer nog, het idee van zelfstandig handelende werknemers die hun eigen werk kunnen plannen, controleren en coördineren is niet in alle kwalificaties begrepen. Naargelang van de positie in de beheershiërarchie verschilt wat onder "zelfstandigheid en verantwoordelijkheid" in de derde kolom van het EKK-rooster wordt verstaan (cf. tabel 5). Dit heeft verstrekkende gevolgen voor het vergelijken van metselaarskwalificaties, want - zoals we reeds hebben vastgesteld - zijn deze aspecten niet in alle kwalificaties opgenomen, maar in zes van de acht onderzochte landen, hoewel ze in de komende tien jaar almaar belangrijker zullen worden.

Een andere kritieke weglating in het kader is de breedte van een kwalificatie. Deze ommissie zal grote problemen veroorzaken wanneer sectorale en beroepskaders worden uitgewerkt. Zoals blijkt uit de tabellen 1 en 6 (zie bijlagen) kunnen nationale kwalificaties in verschillende landen die weliswaar op hetzelfde beroep (bijvoorbeeld metselaar, *maçon*, *Maurer*) betrekking hebben, toch naar zeer uiteenlopende reeksen activiteiten verwijzen. In bepaalde landen (bijvoorbeeld Engeland) concentreert de metselaarskwalificatie zich grotendeels op het leggen van stenen, terwijl diezelfde kwalificatie in andere landen naar heel wat meer taken verwijst. De Franse metselaarskwalificatie bijvoorbeeld gaat ervan uit dat een gekwalificeerde *maçon* in staat is met de hulp van andere vaklieden een huis op te trekken. De kwalificatie houdt de volgende vaardigheden in: voorbereiding van de werkzaamheden; organisatie van de werkplek; installeren van een structuur; verwerking van bouwafval; steigerbouw; maken van schaalconstructies met blokken en stenen; metselwerk; wapeningen; bekisten; beton; componenten; bepleisteren en waterdicht maken; buizen en leidingen leggen; uitrusting in goede staat houden; uitwisseling van informatie (Méhaut en Hervy-Guillaume 2009; Brockmann et al 2008c). De verschillen in de breedte van kwalificaties tussen de landen zijn aanzienlijk, maar daar houdt het EKK geen rekening mee. Het EKK kan onvoldoende rekening houden met verschillen tussen vereiste professionele en ambachtelijke vaardigheden en competenties. Een kwalificatiekader voor metselaars zou gedetailleerd de inhoud van de kwalificatie - en dus de omvang ervan - moeten weergeven.

4 Vooruitgang van de NKK's en het proces van relatering aan referentiepunten in de respectieve landen

De tweede fase van de omzetting van het EKK is het aligneren of relateren ("referencing" in het officieel taalgebruik) van de nationale referentiekaders of NKK's aan het EKK. Dit is noodzakelijk opdat ten minste van een nominale gelijkheid tussen de plaats (het niveau) van een nationale kwalificatie en een EKK-niveau sprake is. Als het EKK als middel voor de overdracht van de kwalificatie uit het ene land in een ander land wordt gebruikt, komt het erop aan dat het EKK consequent en betrouwbaar is. Het relateren zet individuele landen onder druk om - zo dat al niet bestaat - een NKK uit te werken, want het relateren van de individuele kwalificaties aan het EKK zou te omslachtig zijn. In het ontbreken van een standaardprocedure voor het relateren of van een verplicht internationaal onderzoek naar nationale referencing procedures schuilt het gevaar dat het proces geen vertrouwen geniet, omdat belangenconflicten kunnen optreden tussen onpartijdig relateren op EU-niveau enerzijds en de politieke en economische belangenafwegingen van individuele landen anderzijds. Een nationaal relateringsproces kan eveneens internationaal wantrouwen wekken, als het onvoldoende streng en grondig gebeurt.

Alle acht onderzochte landen hebben NKK's ontwikkeld of zijn daarmee bezig. De meeste kaders nemen het EKK als voorbeeld met een drievoudige verticale onderverdeling in kennis, vaardigheden en zelfstandigheid/verantwoordelijkheid. Duitsland en vermoedelijk ook Nederland zullen een overkoepelend concept van competenties gebruiken bij de inrichting van hun eigen NKK. In alle landen wordt het concept van leerresultaten als grondslag voor descriptoren van het NKK gebruikt.

5 Het sectorale kwalificatiekader voor de bouwnijverheid

Het SKK (sectorale kwalificatiekader) werkte het kader voor de bouwsector uit en voorziet subgroepen om de details van de verschillende niveaus en kolommen in te vullen (Syben 2009). Het SKK gaat uit van de arbeidsfasen van een bouwproject vanaf de planning tot de oplevering:

- planning;
- organisatie van de bouwplaats;
- toezicht;
- bouwwerken;
- grondwerken;
- controle, berekeningen en aanvaarding.

De voorgestelde SKK-niveaus (cf. tabel 7) komen ruwweg met die van het EKK overeen. Voor metselaars zijn vooral de volgende fasen relevant: deelneming aan de planning (niveau 4); toezicht (niveaus 3 en 4); bouwwerken (niveaus 2 en 3); grondwerken (niveaus 1 tot en met 4). Het SKK stelt ook een niveau 3a voor. Dat is vooral bedoeld voor het leiden van kleine groepen ambachtslieden, maar is wellicht het nuttigst als optie voor het erkennen van praktijkervaring en bijkomende theoretische vorming in een kwalificatie. Door het algemene karakter van het SKK kunnen niet te veel details worden gespecificeerd, maar een bouwarbeider met niveau 3 moet over de nodige zelfstandigheid beschikken om zonder uitgebreid toezicht werken uit te voeren. Het SKK is (door het gebruik van een soortgelijke verticale structuur met: kennis, vaardigheden en competenties) compatibel met het EKK en vult het ook voldoende aan om voor de bouwnijverheid nuttig te zijn, daarbij rekening houdend met zowel huidige als toekomstige behoeften. Bijgevolg wordt ook bij het SKK de nadruk gelegd op kennisaspecten die manuele vaardigheden overstijgen.

Tabel 7: Het SKK-kader

Kennis "kent"	Vaardigheden "kan"	Competenties "is in staat om"
Werktuigen, uitrusting	Praktische taken	Beheer, toezicht
Materialen	Logische taken	Resultaten bereiken
Voorschriften, normen, regelgeving	Planning, organisatie	Verantwoordelijkheid nemen
Procedures	Communicatie	
Kaders van taken, actoren, interfaces		

(Syben 2009, p. 13).

Tabel 7 laat zien dat de verticale onderverdeling van het SKK in subcomponenten onderverdeeld is. De kolom die betrekking heeft op kennis is vrij duidelijk, maar het verschil tussen "kan" en "is in staat om" in de tweede en derde kolom zou duidelijker kunnen zijn in het onderscheid tussen a) praktische vaardigheden en b) activiteiten in termen van een activiteitensequentie die van essentieel belang is voor het weergeven van de mate van onafhankelijkheid en persoonlijke verantwoordelijkheid, zoals de meeste nationale kaders dat voor de metselaarskwalificaties doen. Het is ook - net zoals bij het Duitse NKK - nodig om rekening te houden met zelfbeheer en projectbeheer om alle bekwaamheden en geschiktheid te omvatten die nu en in de toekomst van metselaars worden vereist.

Aanpassingen van het SKK moeten daarom:

- rekening houden met het verschil tussen systematische en niet-systematische kennis (in de kolom "kennis");
- onderscheid maken tussen kennis die tot uiting komt in de uitvoering van identificeerbare soorten taken ("vaardigheden") enerzijds en in een waaier van verschillende activiteiten (polymorfe of transversale bekwaamheden) anderzijds;
- rekening houden met elementen van intentionele bekwaamheid die grotendeels betrekking hebben op karakter en instelling (persoonlijke competenties).

Deze categorieën zijn weliswaar niet waterdicht, maar beantwoorden beter aan wat in toenemende mate van metselaars verwacht wordt, inclusief hun vermogen hun eigen arbeidsproces te controleren, op een gecoördineerde manier met anderen samen te werken en van ervaringen leren. Een herindeling zoals in tabel 8 biedt het voordeel dat duidelijk wordt dat het arbeidsproces in de bouwnijverheid naast taakgebonden activiteiten niet enkel op specifieke vaardigheden maar op een ruime waaier van bekwaamheden gebaseerd is. Het SKK kan aldus een kader aanreiken waarin elke vergelijking van metselaarskwalificaties past, rekening houdend met een voorbehoud voor de classificatie van verschillende soorten praktische bekwaamheden en de kennis en ervaring die voor de verschillende niveaus vereist zijn.

Tabel 8: Voorgestelde herziening van de SKK-structuur

Structuur van de vereisten				
Professionele competenties			Persoonlijke competenties	
<i>Kennis</i>	<i>Knowhow</i>		<i>Sociale competenties</i>	<i>Zelfcompetenties</i>
Werktuigen, uitrusting, materialen Diepte en breedte, systematisch, niet-systematisch	<i>Vaardigheden:</i> Manuele, intellectuele Omvang van uit te voeren activiteiten	<i>Transversale bekwaamheden:</i> Planning, organisatie toezicht, beoordeling Omvang van uit te voeren activiteiten	Team-/leiderschapsvaardigheden, betrokkenheid en communicatie	Zelfstandigheid/ verantwoordelijkheid, resultaten bereiken, zelfreflectie-leercompetenties, verantwoordelijkheid nemen

6 Kwalificatie en Zones van Wederzijds Vertrouwen (Zones of Mutual Trust, ZMT's)

De bouw is een sector die door een hoge mobiliteit van werknemers, firma's en kapitaal wordt gekenmerkt. De wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties en -ervaring is een belangrijk en telkens weer opduikend probleem. De implementatie van het EKK verloopt volgens de open coördinatiemethode en is vrijwillig, ook al moedigt de EU het EKK sterk aan. Op grond van de voorstellen van Coles en Oates (2004) en door de goedkeuring van het EKK-voorstel is voorzien dat er zich ZMT's zullen ontwikkelen waarin de kwaliteitsborging voor de te vergelijken nationale kwalificaties wordt verzekerd (EC 2008). Een ZMT wordt gedefinieerd als een overeenkomst tussen personen, ondernemingen en andere organisaties betreffende de aflevering, de erkenning en de beoordeling van beroepsopleidingsresultaten (kennis, vaardigheden en competenties).

Ze bieden praktische hulp bij beslissingen over de waarde van kwalificaties en certificaten, bijscholing en aanwerving van personeel. Een ZMT kan dynamisch zijn en een meer of minder formele omvang krijgen naargelang van het wederzijdse vertrouwen en de behoeften van de betrokken stakeholders (Coles en Oates 2004, p. 8).

Een belangrijk aandachtspunt bij het toepassen van het begrip "vertrouwen" op internationaal niveau is het feit dat nationale staten het moeilijk kunnen hebben elkaar te vertrouwen als ze niet noodzakelijk dezelfde waarden met betrekking tot de ontplooiing van arbeidskrachten door middel van beroepsopleiding en -onderwijs hanteren. Dit is wellicht geen probleem, als twee of meer nationale staten een lange samenwerking in projecten van wederzijds belang kennen, iets wat men ten minste in bepaalde EU-regio's ziet. Er zijn overeenkomsten en verschillen ten aanzien van de rol van beroepsopleidingen en het beroepsonderwijs en in normatieve onderbouw van onderwijssystemen. Het

kan mogelijk zijn dat verschillende benaderingswijzen worden aangetroffen (Green 1990; Ashton en Green 1996; Clarke en Winch 2007; Green et al 1999).

Zo kan men een "Germaans" concept van beroepsopleiding- en onderwijs onderscheiden, waarbij het dominante beroepsopleidingstraject bestaat uit variant van het traditionele leercontract in een systeem waarin een jongere werknemer deelneemt aan een geïntegreerd onderwijsprogramma met lessen in de klas, leerwerkplaatsen en op de werkplek (het "duale systeem"). Tot deze groep behoren Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland en de meer perifere leden Nederland en Denemarken. De verantwoordelijkheid voor beroepsopleiding en -onderwijs wordt in deze landen gedeeld tussen de overheid en de sociale partners (werkgevers en vakbonden) en de beroepsopleiding is ook onderwerp van cao-onderhandelingen. Sectorale opleidingsfondsen bieden ondersteuning. In dit opzicht vertonen de beroepsopleiding tot metselaar grote overeenkomsten in Duitsland, Nederland, Denemarken en België. In Frankrijk overheerst het opleidingsmodel van een gestructureerde, onderwijsgerichte praktijkstage voor metselaars.

Een indeling van beroepsopleidings- en onderwijssystemen op grond van hun structurele kenmerken kan de basis voor het indelen van 'zones van vertrouwen' zijn, zoals gesuggereerd in het concept van Green, Wolf en Leney (1999), waarbij opleiden via praktijkstages, duale combinaties van leren en werken en gemengde systemen als meest voorkomende Europese systemen worden aangewezen. De basis waarop de beroepsopleiding en het beroepsonderwijs georganiseerd worden en de veronderstellingen van de "duale" systemen (overigens sterk afwijkend van het 19e-eeuwse model van het leerlingwezen) die eraan ten grondslag liggen, wijzen op het belang dat aan beroepsopleiding en -onderwijs wordt gehecht, op de nagestreefde breedte van opleidingen en op de rol, de waarde en de status van arbeid en de positie van beroepen op de sociale ladder. Landen als Polen, waar men in het beroepsopleidingssysteem voor een "onderwijsmodel" kiest en waarin veel nadruk ligt op onderwerpen als staatsburgerlijke vorming en basiskennis (bijvoorbeeld wiskunde), zullen elkaar wellicht gemakkelijker begrijpen dan de landen die voor een "opleidingsmodel" waarin de nadruk ligt op het leren van vaardigheden die voor activiteiten op de werkplek vereist zijn (en omgekeerd). In dit opzicht 'begrijpen' Frankrijk en Duitsland elkaars systemen beter dan bijvoorbeeld Frankrijk en Engeland of Duitsland en Italië. Beroepsopleidings- en -onderwijssystemen die het belang van transversale bekwaamheden en persoonlijke en sociale vaardigheden erkennen, kunnen zich ook beter aan wijzigingen binnen een beroep aanpassen. In dit onderzoek vindt men breed opgevatte beroepsopleidings- en -onderwijssystemen in alle landen behalve in Engeland en Italië.

ZMT's moeten relevant zijn voor de arbeidsmarkt, anders is van een wederzijdse erkenning van kwalificaties geen sprake. Er moet vertrouwen zijn tussen werkgevers die vacatures aanbieden en de instantie die de kwalificaties verleent. Overeenstemming tussen overheids- en/of sectorale instanties over een relatering van kwalificaties die rekening houdt met het EKK kan een vereiste zijn maar is nog geen voldoende voorwaarde voor de ontwikkeling van wederzijds vertrouwen. De gedetailleerde uitwerking van een SKK voor de bouwsector en van een kader voor metselaarskwalificaties kan de voorbereiding tot het EKK voor metselaars zijn, maar dat betekent nog niet dat een dergelijk SKK door werkgevers en bonden serieus wordt genomen. "Officieel" aangeduide equivalenties verwerven niet per definitie erkenning op de arbeidsmarkt. Elke beroepskwalificatie hangt voor erkenning ook af van betrokkenheid en validering van alle stakeholders. Hoe minder actoren betrokken zijn en met het sectorale kwalificatiekader instemmen, hoe zwakker de positie ervan op de arbeidsmarkt zal zijn. En hoe zwakker het SKK is, hoe inefficiënter ook het EKK zal zijn en hoe moeilijker het wordt elkaar te vertrouwen en wederzijds kwalificaties te erkennen.

7 Gemeenschappelijke en verschillende elementen van de metselaarsopleiding in de acht landen

Het meest elementaire kenmerk dat men in alle onderzochte landen terugvindt, is dat de houder van de kwalificatie moet kunnen metselen. Afgezien daarvan kan men slechts met moeite volledig identieke elementen in de kwalificaties van de acht landen aanwijzen. Wel kunnen groepen van metselaarsopleidingen en -kwalificaties worden geïdentificeerd, vooral landen van Groep 3: België, Denemarken, Frankrijk en Duitsland. Nederland zou eveneens tot die groep behoren, ware het niet dat in dit land de metselaarskwalificatie vrij smal gedefinieerd is. Polen kan door de schoolse aard van zijn beroepsopleidingssysteem wat moeilijker worden ingedeeld. Indeling bij Groep 3 hangt vooral af van de mate van praktijkervaring van de gekwalificeerde Poolse metselaar en niet van de breedte en

diepte van de beroepskwalificatie. Een persoon met een metselaarskwalificatie van niveau 3 die ook over voldoende praktijkervaring beschikt, zou net zo goed - en misschien zelfs nog meer - in aanmerking moeten komen als iemand die een duale beroepsopleiding achter de rug heeft. Het probleem is niet typisch voor Polen. Andere landen in Groep 3, België, Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland kennen ook schoolse trajecten. De afgestudeerden van deze trajecten moeten ook praktijkervaring opdoen, als zij met hun beroepskwalificatie op de arbeidsmarkt tot hun recht willen komen.

De grootse verschillen in de metselaarskwalificaties tussen Engeland en - in mindere mate - Italië enerzijds en de overige zes landen anderzijds kunnen als volgt worden samengevat:

- de beperkte breedte van de kwalificatie;
- de bescheiden omvang van het onderdeel basiskennis;
- het ontbreken van algemene en staatsburgerlijke vorming;
- de beperkte ontwikkeling van bekwaamheden tot zelfbeheer (self management) en projectbeheer;
- de relatief lage waardering op de arbeidsmarkt, ook al neemt die toe.

Het opdoen van praktijkervaring kan die kloof verkleinen. Een leerling die bijvoorbeeld voor een kleine firma in Engeland werkt, kan daar een bredere range aan vaardigheden en bekwaamheden verwerven dan in een bouwfirma die enkel in onderaanneming metselwerk uitvoert. Ook persoonlijke en sociale vaardigheden nemen dankzij werkervaring toe als men polyvalente taken in kleinere firma's uitvoert. Er zijn aanzienlijke verschillen tussen beroepsopleidingen. Om die op te heffen zal men de metselaarsopleiding grondig moeten herzien als men wil dat de opleiding in de landen van Groep 3 min of meer vergelijkbaar worden. Maar afgezien daarvan; er zijn ook aanzienlijke verschillen tussen landen wat betreft de structuur van metselaarsopleidingen en de rol van de overheid.

Uit verschillende onderzoeken op bedrijfsniveau, op bouwplaatsen en in scholen in de acht landen blijkt dat er aanzienlijke verschillen zijn in de stabiliteit van de structuur van de beroepsopleiding voor metselaars. Een belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling en behoud van vertrouwen is bekendheid met instellingen en hun werkwijzen. Deze veronderstellen een relatieve stabiliteit. Landen met vrij stabiele institutionele structuren en onderwijsorganisatiestructuren zullen makkelijker met elkaar samenwerken dan landen die dat niet hebben. De belangrijkste institutionele structuren zijn brancheorganisaties - met inbegrip van werkgevers- en werknemersorganisaties - en organisaties die betrokken zijn bij de organisatie van beroepsopleiding; samenwerkingspartners zoals de *Samenwerkingsverbanden* in Nederland, de Instituten voor Opleiding van Werknemers in de Bouwnijverheid in Italië en de *Compagnons du Devoir* in Frankrijk; de bouwondernemingen zelf, scholen en trainingscentra. In het perspectief van de continuïteit van onderwijsstructuren blijken arrangementen van sociale partners efficiënter dan marktwerking of een sterke overheidsbemoediging. Landen waarin sociale partners samen verantwoordelijkheid nemen voor de beroepsopleiding voor metselaars en die vrij stabiele bouwfirmas en opleidingscentra kennen, kunnen het makkelijkst samenwerken en een praktijk van wederzijds vertrouwen opbouwen.

8 Een methodologie voor de inrichting van een gemeenschappelijk kader

De moeilijkheden voor de uitwerking van een kader voor de vergelijking van beroepsopleidingskwalificaties lijken bijna onoverkomelijk. Nog moeilijker is het bereiken van een akkoord tussen landen om dat kader over te nemen. Dit thema valt buiten het bereik van dit onderzoek. We noemen de elementen die in ogenschouw genomen moeten worden voor het ontwikkelen van een vergelijkingskader. Een gemeenschappelijk vergelijkingskader voor metselaarskwalificaties moet ten minste aan de volgende voorwaarden voldoen:

- Werken binnen de structuren van het EKK respectievelijk SKK;
- Bepaalde wijzigingen in het EKK aanbrengen (zie eerdere paragrafen);
- Rekening houden met niveau 3a zoals in het SKK-rapport aanbevelen;
- Leerresultaten flexibel en ruimer interpreteren dan enkel als uiteindelijke leerresultaten, want dit is in de praktijk nauwelijks realiseerbaar (Brockmann et al 2008a);
- Een *dimensie van de omvang* van kwalificaties inhouden om rekening te houden met de brede waaier van metselaars- en aanverwante taken, zodat descriptoren van iedere nationale kwalificatie naar inhoud met elkaar overeenstemmen en niet alleen formeel naar een equivalent niveau

verwijzen. Dit is wellicht delicaat omdat men daarbij de andere dimensies van het kader moet doorbreken, opdat het vergelijkingskader driedimensionaal wordt. Zonder rekening te houden met verschillen in breedte van kwalificaties is het kader echter nauwelijks bruikbaar. De breedte kan het eenvoudigst worden ingebracht door taken aan de voorgestelde SKK-tabel (tabel 8) toe te voegen. Voor een normatiever kader dienen basistaken en facultatieve taken te worden gespecificeerd, zoals in tabel 6 (zie bijlagen);

- Verduidelijking van "competenties" en aandacht voor zelfbeheer en projectbeheer door een wijziging van de kolom "zelfstandigheid en verantwoordelijkheid";
- Het verantwoord relateren van metselaarskwalificaties uit de verschillende landen om onbevredigende uitkomsten van het huidige EKK-proces te vermijden;
- Het moet voor de meerderheid van de deelnemende landen aanvaardbaar zijn.

9 Vooruitzichten voor de inrichting van een gemeenschappelijk kader voor de vergelijking van kwalificaties binnen het EKK

Door de overeenkomsten in hun respectievelijke beroepsopleidingssystemen hebben de metselaarskwalificaties van de landen uit Groep 2 en Groep 3 een goede mogelijkheid voor de inrichting van een ZMT. De dekking in technisch opzicht, de opname van algemene vorming en bekwaamheden op het terrein van projectbeheersing vormen gemeenschappelijke kenmerken van de opleidingsorganisatie, ook al zouden er in Nederland wijzigingen in het leerplan moeten worden aangebracht om de Nederlandse metselaarskwalificaties voor een naar inhoud gemeenschappelijk ZMT in aanmerking te laten komen om als gelijkwaardig met die van andere landen te laten zijn. De zes landen kunnen vrij gemakkelijk elkaars kwalificaties (mits de aanpassingen in Nederland) op de arbeidsmarkt erkennen, en als kleine wijzigingen worden aangebracht, zouden de leerplannen sterk overeenstemmen, zoals aangegeven in tabel 6 (zie bijlagen). De gemeenschappelijke aandacht voor projectbeheer en persoonlijke verantwoordelijkheid helpt bij de uitwerking van gemeenschappelijke verwachtingen over het vermogen van metselaars uit de twee groepen landen om onafhankelijk, coöperatief en verantwoordelijk te werken met een beperkte mate van toezicht.

Er blijft een probleem met de relatieve arbeidsmarktwaarde van kwalificaties die gebaseerd zijn op een schoolse opleiding in vergelijking met kwalificaties die zijn opgedaan in praktijkstages en duale systemen, maar dit is een probleem dat in feite te maken heeft met vertrouwen op nationaal niveau. Mogelijk wekt wantrouwen dat lerenden die een belangrijk deel van hun beroepsopleiding niet in de praktijk van de bouwnijverheid hebben genoten, minder goed voorbereid zijn dan de lerenden die praktijkervaring hebben, op school, dan wel in praktijkwerkplaatsen of in praktijkstages.

We kunnen daarom voor de landen van Groep 2 en Groep 3 concluderen dat - mits bepaalde aanpassingen op nationaal niveau worden doorgevoerd - elementen voor een ZMT aanwezig zijn dankzij de grotendeels overeenstemmende doelstellingen en inhouden van de respectievelijke beroepsopleidingssystemen. Landen van Groep 1 zijn in vergelijking tot de andere zes landen "buitenstaanders". Zo is het metselaarsberoep in Engeland gebaseerd op beperkte en gespecialiseerde taakomschrijvingen. Algemene vorming en projectbeheer zijn nagenoeg afwezig in beroepsopleidingsprogramma's. Bovendien leidt het ontbreken van afspraken tussen de sociale partners over de organisatie van de beroepsopleiding voor metselaars tot een gebrek aan geloofwaardigheid op de arbeidsmarkt inzake de aard van de studie en de kwalificatiestructuur. Wanneer de overheid en/of grote bouwondernemingen ermee instemmen, is de verleiding groot om telkens weer de opleiding aan actuele behoeften aan te passen. Deze voortdurende aanpassing sticht zelfs in de nationale bouwnijverheid verwarring, want veranderingen volgen elkaar in snel tempo op. De ontwikkeling van een ZMT in landen van Groep 1 is problematisch door de voortdurende wijzigingen, de onderlinge verschillen in breedte van de kwalificatie en - in het geval van Italië - de sterke regionale verschillen.

Waar de basisberoepsopleiding en -kwalificaties voor metselaars in de landen van Groep 2 en Groep 3 over het algemeen voldoen, worden voor Groep 1 de volgende alternatieven voorgesteld:

- De landen van Groep 1 en in het bijzonder Engeland hervormen hun beroepsopleiding voor metselaars bijvoorbeeld door:
  - het maken van meer uitgebreide afspraken tussen de sociale partners over de erkenning van de kwalificaties;

- het herzien van de studierichting om te zorgen voor een grotere breedte van het beroepstechnische deel van de studie, meer algemene vorming en aandacht voor de ontwikkeling van bekwaamheden tot projectbeheer.
- De landen van Groep 1 blijven buiten het initiële oprichtingsproces van een ZMT voor metselaars of voor de bouwnijverheid in de EU. Als een werkbaar systeem van erkenning van leerervaringen in de praktijk (Accreditation of Prior and Experiential Learning, APEL) voor metselaars wordt ontwikkeld, zou de asymmetrie tussen Groep 1 enerzijds en de Groepen 2 en 3 anderzijds deels kunnen verminderen.

Het tweede alternatief leidt mogelijk opnieuw tot asymmetrie, want metselaars uit landen van Groep 1 vinden wel werk, omdat de werkgevers weten wat de kwaliteiten van die metselaars zijn en omdat zij deze metselaars voor bepaalde taken nuttig vinden. Metselaars uit de landen van Groep 1 kunnen toegang krijgen tot de arbeidsmarkt van de landen uit Groep 2 en Groep 3, maar zullen merken dat ze almaar beperktere en ondergeschiktere taken mogen uitvoeren in vergelijking met hun collega's uit de Groepen 2 en 3. De door het EKK verschaft transparantie zal die tendens alleen maar versterken.

Een SKK dat als beroepskwalificatiekader (BKK) zoals voorgesteld in tabel 8 wordt opgezet, zou een geschikt instrument voor de inrichting van een ZMT voor metselaars zijn. Een SKK zou als sectoraal en professioneel instrument voor wederzijdse erkenning kunnen worden gebruikt met als bijkomend voordeel dat het kader voor metselaars in de toekomst kan worden bijgesteld dankzij de flexibiliteit van het SKK en de naargelang van de behoeften gemakkelijk in te voeren aanpassingen.

ⁱ Onder "projectbeheersvaardigheden" verstaan we het vermogen om een of meer van de volgende taken uit te voeren: plannen, controleren, evalueren in het perspectief van contractverplichtingen tot en met de volledige uitvoering van een bouwproject.